

УДК 929Дан:94-051

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6\(36\)-1579-1599](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6(36)-1579-1599)

Тарасенко Ольга Олексіївна кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України Факультету суспільно-гуманітарних наук Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, тел.: (095) 570-64-66, <https://orcid.org/0000-0002-3220-3510>

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСОНАЛІЇ ВАСИЛЯ ДАНИЛЕВИЧА УКРАЇНСЬКИМИ ІСТОРИКАМИ

Анотація. Василь Данилевич (1872 – 1936), український історик, археолог, нумізмат, музеєзнавець, представник молодшої генерації Київської школи істориків професора Володимира Антоновича, що була складовою Школи істориків Університету Св. Володимира, залишив помітний слід в історії вивчення української минушини, був одним із видатних українських істориків кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. Для Київської школи істориків Володимира Антоновича були характерні комплексність дослідження, ґрунтовність джерельної бази та наукового апарату досліджень, глибоке проникнення в суть проблеми. Ці ж риси характеризують наукову спадщину Василя Данилевича. Науковий доробок представників Київської школи істориків Володимира Антоновича дає підстави вважати її першою національною школою дослідження історії України. Про Василя Данилевича не згадували ні в Радянській Україні, ні у перші роки незалежної України. *Мета статті:* проаналізувати праці українських істориків, які досліджували персоналію Василя Данилевича у 1919 – 2023 рр. *Методологічною основою* дослідження є застосування історико-хронологічного, ретроспективного, біографічного, порівняльно-історичного, системно-структурного, історико-типологічного методів. Проведений нами аналіз праць українських істориків за 1919 – 2023 рр., які досліджували персоналію Василя Данилевича, показує, що вивчення життєвого шляху, наукової, педагогічної, громадської діяльності Василя Данилевича, після понад шістдесяти років забуття в Радянській Україні та у перші роки незалежної України, активізувалось на початку ХХІ ст., кількісно збільшилось упродовж другого десятиліття ХХІ ст. та значно поглибилося із нагоди 150-річчя науковця. Василь Данилевич належав до еліти української історичної науки свого часу, до покоління українських вчених, яке своєю науковою працею та суспільною діяльністю заклало фундамент сучасної України, її науки, освіти, культури. Життя та діяльність Василя Данилевича є прикладом самовідданого ставлення

до науки, притаманного вченим старої, класичної школи. Своїм життям та науковою діяльністю Василь Данилевич повністю це підтвердив. Персоналія Василя Данилевича багатогранна, вона потребує свого подальшого розкриття, дослідження, осмислення, популяризації молодим поколінням українських істориків ХХІ ст.

Ключові слова: Василь Данилевич, персоналія, життя та діяльність, Київська школа істориків Володимира Антоновича, Школа істориків Університету Св. Володимира ХІХ ст., 20-х рр. ХХ – перша чверть ХХІ ст.

Tarasenko Olha Oleksiivna Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the History of Ukraine Department, Faculty of Social Sciences and Humanities, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, tel.: (095) 570-64-66, <https://orcid.org/0000-0002-3220-3510>

RESEARCH OF THE PERSONALITY OF VASYL DANYLEVYCH BY UKRAINIAN HISTORIANS

Abstract. Vasyl Danylevych (1872 – 1936), a Ukrainian historian, archaeologist, numismatist, museologist, representative of the younger generation of the Volodymyr Antonovych Kyiv School of Historians, which was part of the School of Historians of St. Volodymyr University, left a noticeable mark in the history of the study of the Ukrainian past, was one of the outstanding Ukrainian historians of the late 19th – first third of the 20th century. The Volodymyr Antonovych Kyiv School of Historians was characterized by the complexity of its research, the thoroughness of the source base and scientific apparatus of research, and deep penetration into the essence of the problem. These same features characterize the scientific legacy of Vasyl Danylevych. The scientific achievements of the representatives of the Volodymyr Antonovych Kyiv School of Historians give grounds to consider it the first national school of research into the history of Ukraine. Vasyl Danylevych was not mentioned either in Soviet Ukraine or in the first years of independent Ukraine. *The purpose of the article* is to analyze the works of Ukrainian historians who studied the personality of Vasyl Danylevych in 1919 – 2023. *The methodological basis of the study* is the use of historical-chronological, retrospective, biographical, comparative-historical, systemic-structural, and historical-typological methods. Our analysis of the works of Ukrainian historians for 1919 – 2023, who studied the personality of Vasyl Danylevych, shows that the study of the life path, scientific, pedagogical, and public activities of Vasyl Danylevych, after more than sixty years of oblivion in Soviet Ukraine and in the first years of independent Ukraine, became more active at the beginning of the 21st century,

grew quantitatively during the second decade of the 21st century, and significantly deepened on the occasion of the scientist's 150th anniversary. Vasyl Danylevych belonged to the elite of Ukrainian historical science of his time, to the generation of Ukrainian scholars who, with their scientific work and social activities, laid the foundation of modern Ukraine, its science, education, and culture. The life and work of Vasyl Danylevych is an example of the selfless attitude towards science inherent in scholars of the old, classical school. Vasyl Danylevych fully confirmed this with his life and scientific activities. The personality of Vasyl Danylevych is multifaceted; it requires further disclosure, research, understanding, and popularization by the younger generation of Ukrainian historians of the 21st century.

Keywords: Vasyl Danylevych, personality, life and activities, Volodymyr Antonovych Kyiv School of Historians, School of Historians of St. Volodymyr University, 1920s, first quarter of the 21st century.

Постановка проблеми. Персоналії українських істориків кінця XIX – першої третини XX ст. все ще залишаються маловідомими та недостатньо вивченими. Український історик, археолог, нумізмат, музеєзнавець, представник молодшої генерації Київської школи істориків професора Володимира Антоновича, професор Василь Данилевич (1872 – 1936) залишив помітний слід в історії вивчення української минувшини, був одним із видатних українських істориків кінця XIX – першої третини XX ст., належав до еліти української історичної науки свого часу, до покоління українських вчених, яке своєю науковою працею та суспільною діяльністю заклало фундамент сучасної України, її науки, освіти, культури. Про Василя Данилевича не згадували ні в Радянській Україні, ні у перші роки незалежної України. Вивчення життєвого шляху, наукової, педагогічної, громадської діяльності Василя Данилевича, після понад шістдесяти років забуття, активізувалось на початку XXI ст., збільшилось упродовж другого десятиліття XXI ст. та поглибилося із нагоди 150-річчя науковця.

Мета статті: проаналізувати праці українських істориків, які досліджували персоналію Василя Данилевича у 1919 – 2023 рр.

Методологічною основою дослідження є застосування історико-хронологічного, ретроспективного, біографічного, порівняльно-історичного, системно-структурного, історико-типологічного методів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У 1919 р. Дмитро Багалій звернувся до персоналії Василя Данилевича, подав оцінку наукових праць професора Данилевича, пропонуючи його на посаду керівника Археографічної комісії Української академії наук [1].

У 1929 р. Микола Ткаченко, оглядаючи археологічне вивчення Києва та Київщини за 1919 – 1929 рр. у «Студіях з історії України» [3], серед загальних

розвідок відзначив працю Василя Данилевича «Археологічна минувщина Київщини» [4].

У 1937 р. некролог пам'яті професора Данилевича написала його учениця Валерія Козловська [5].

Із 1937 р. по 1999 р., протягом понад шістдесяти років, про Василя Данилевича не згадували ні в Радянській Україні, ні в незалежній Україні.

У 1997 р. у першому томі трьох томної збірки «Син України: Володимир Боніфатійович Антонович» була надрукована стаття Василя Данилевича про Вчителя «В.Б. Антонович как профессор» [6].

Про Василя Данилевича почали згадувати, висвітлюючи дотичні теми, почали друкувати розвідки, присвячені різним аспектам його життя та наукової діяльності.

У 1999 р. Оксана Юркова у монографії «Діяльність науково-дослідної кафедри історії України М.С. Грушевського (1924 – 1930 рр.)» згадувала про Василя Данилевича [7].

У 2003 р. Світлана Ляшко висвітлила участь В.Ю. Данилевича у підготовці та роботі XII Археологічного з'їзду у Харкові [8].

У 2003 р. М.А. Девільє проаналізував рукописний фонд ХХІХ історика та археолога Василя Данилевича, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, як джерело дослідження творчого та життєвого шляху вченого [9].

У 2004 р. Оксана Юркова присвятила енциклопедичну статтю Василю Данилевичу [10]. У 2007 р. Галина Герасимова посвятила енциклопедичну статтю вченому [11].

У 2009 р. Андрій Гомоляко вивчив оцінку Василем Данилевичем суспільно-політичного устрою Київської Русі [12], у 2010 р. він же вистудіював діяльність Василя Данилевича як дослідника Слобожанщини [13], а у 2012 р. – захистив дисертацію кандидата історичних наук на тему «Науково-педагогічна діяльність В. Ю. Данилевича» [14; 15].

У 2012 р. Світлана Пічкур висвітлила діяльність Василя Данилевича як археолога, розглядаючи розвиток археологічної освіти в Києві у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. [16].

У 2014 р. Наталія Кармазіна згадувала про Василя Данилевича, оповідаючи про ХІІІ Археологічний з'їзд в Катеринославі та розробку комплексної програми дослідження культурної спадщини Півдня Росії [17].

У 2015 р. Анна Яненко повідомила про підготовку музейних працівників в аспірантурі Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка у другій половині 1920-х – початку 1930-х р. та про працю Василя Данилевича там [18].

У 2015 р. Ольга Тарасенко, аналізуючи спогади представників Київської школи істориків Володимира Антоновича про Вчителя, розглянула спогади Василя Данилевича [19; 20].

У 2016 р. Ірина Якімова згадувала про Василя Данилевича як про археолога у дисертації «Феномен гендерної археології на теренах України на зламі епох (друга половина XIX – 1930-ті рр.)» [21].

У 2017 р. Юлія Зіновіїва поінформувала про діяльність Василя Данилевича у контексті формування археологічної бібліотеки Київського художньо – промислового і наукового музею [22].

У 2017 р. були видані спогади Бориса Крупницького, у яких він, зокрема, поділився споминами про приват-доцента Василя Данилевича під час навчання в Університеті Св. Володимира [23].

У 2018 р. Ірина Скирда згадувала Василя Данилевича висвітлюючи передумови, перебіг подій, історичне значення XII археологічного з'їзду [24].

У 2018 р. Сергій Трубчанінов проаналізував наукову та педагогічну діяльність Василя Даниловича в царині історичної географії [25].

У 2019 р. Валерій Скирда та Ірина Скирда розглянули Виставку XII Археологічного з'їзду як репрезентації. наукових результатів та взаємодії з громадськістю та роль Василя Данилевича у підготовці виставки [26].

У 2020 р. Ірина Івахненко дослідила внесок Василя Данилевича у розвиток музейництва в Україні [27], у 2021 р. вона ж розглянула педагогічну [28] та археологічну діяльність Василя Данилевича [29], а у 2022 р. – діяльність Василя Данилевича у 1918 – 1936 рр. [30].

З нагоди 150-річчя науковця вивчення персоналії Василя Данилевича почало активізуватися.

У 2022 р. на сайті Національної історичної бібліотеки України розміщено ґрунтовну публікацію «Науково-педагогічна діяльність Василя Юхимовича Данилевича (1872 – 1936): на відзначення 150-річного ювілею видатного українського історика, археолога, нумізмата» [31], укладачі: Плюта С.В., Горська Н.О.

У 2022 р. на сайті Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського Надія Шип та Іван Стичинський вшанували Василя Данилевича розвідкою «Штрихи до науково-педагогічної біографії Василя Данилевича (1872 – 1936). До 150-річчя від Дня народження» [32].

У 2022 р. Надія Шип оприлюднила працю «Наукова одержимість історика Василя Данилевича (1872 – 1936). До 150-річчя від дня народження» [33].

У 2023 р. Надія Шип до 150-річчя від дня народження Василя Данилевича надрукувала монографію «Наукова еволюція Василя Данилевича в часі та українському просторі (кінець XIX – 30-ті роки XX століття)» [34].

Зазначені праці українських істориків, які досліджували персоналію Василя Данилевича в 1919 – 2023 рр. у контексті тих питань, які вони розглядали, засвідчують, що вивчення життєвого шляху, наукової, педагогічної, громадської діяльності Василя Данилевича, після понад шістдесяти років забуття в

Радянській Україні та у перші роки незалежної України, почало активізуватись на початку ХХІ ст., кількісно збільшилось упродовж другого десятиліття ХХІ ст. та значно поглибилося із нагоди 150-річчя науковця.

Виклад основного матеріалу. Дмитро Багалій у 1919 р. пропонує призначити Василя Данилевича на посаду керівника Археографічної комісії Української академії наук та охарактеризував наукові праці вченого у Додатку II до протоколу № 3 «Записок Історично-філологічного відділу Української академії наук» [1].

Дмитро Багалій, зазначив, що наукові інтереси Василя Данилевича торкалися різних питань української та давньоруської історії, археології, нумізматики, що найбільшою і найважливішою працею науковця була монографія «Очерк истории Полоцкой земли до конца XIV в.» [2], як одна із монографій з історії давньоруських князівств-областей, які були написані учнями Київської школи істориків професора Володимира Антоновича. Згадана монографія містила археологічні та історико-топографічні студії, якими у подальшому цікавився історик, була написана уважно і старанно. Дмитро Багалій звернув увагу на уривки другої розвідки історика про малоросійський Приказ, який видав Слобідською Україною та про діяльність воєводського уряду на Слобожанщині. Цю тему Дмитро Багалій запропонував Василю Данилевичу, який зібрав багато архівних документів про функції діяльності зазначеного Приказу, але ще не видав всієї монографії. Дмитро Багалій наголосив, що зібраний масив документів засвідчує відданість вченого до архівних досліджень і його вміння знаходити старі акти ХVІІ ст., що і потрібно для керівника Археографічної комісії. Дмитро Багалій побажав, щоб Археографічна комісія УАН видала зазначену працю Василя Данилевича [1, с. LXXXIX]. Оцінюючи праці Василя Данилевича з археології та нумізматики Дмитро Багалій наголосив, що науковець був дуже старанним і методичним працівником, систематизатором, а університетські курси професора Данилевича з давньоруської історії та історіографії засвідчують, що він добре знає джерела української історії, з якими він буде мати справу при виданні актів з історії України в Археографічній комісії [1, с. LC]

Через десять років Микола Ткаченко у 1929 р., оглядаючи археологічне вивчення Києва та Київщини за 1919 – 1929 рр. у «Студіях з історії України» [3] серед загальних розвідок відзначив працю Василя Данилевича «Археологічна минувщина Київщини» [4], зазначивши, що автор на основі відомого старого та нового матеріалу та новітніх поглядів в археологічній літературі подав відомості про життя людини та матеріальну культуру від давніших часів до князівської доби, виділив особливу увагу науковця до вивчення Трипільської культури та слов'янської, підкресливши, що під час дослідження історії матеріальної культури Київщини потрібно буде завжди мати на увазі «Археологічну минувшину Київщини» професора Данилевича [3, с. LVIII].

Валерія Козловська в 1937 р. у некролозі пам'яті професора Данилевича [5] відзначала його наукові заслуги, внесок у розвиток археології, наголосивши, що персоналія науковця була прикладом відданості науці і вагу його праць для розуміння історії.

Понад шістдесят наступних років у Радянській Україні та незалежній Україні про вченого не згадували.

Оксана Юркова у 1999 р., досліджуючи діяльність науково-дослідної кафедри історії України М.С. Грушевського в 1924 – 1930 рр., згадувала про Василя Данилевича [7] на 6, 19, 26, 33, 47, 49-51, 53-54, 56-57, 77- 78. 86, 88-89, 93-95, 99. 426 III, 116, 122-124, 139, 142, 145, 158-159, 176, 225, 320, 330, 337, 352, 354, 374 сторінках монографії.

Світлана Ляшко у 2003 р. розповіла про активну участь Василя Данилевича у підготовці та проведенні XII Археологічного з'їзду 15-27 серпня 1902 р. у Харкові [8], підкресливши, що ім'я та внесок вченого в археологію маловідомі. Дослідниця нагадала, що Василь Данилевич як наочний експонат для з'їзду зробив вирізку поховання 3 із кургану 8, дослідженого на межі сіл Кириковка та Нова Горобина, поховання знаходилося на глибині 1,72 м., це була одна з перших спроб такої роботи, Василь Данилевич докладно описав усі етапи вирізки поховання, технічну сторону перевезення 67-пудового експонату та переміщення його до зали «Музея Изыщных Искусств и Древностей» при Харківському університеті та підготував реферат «З приводу одного поховання, вирізаного з землею».

Світлана Ляшко відзначила, що Катерина Мельник разом із Василем Данилевичем провели розвідки та розкопки 52 курганів в Охтирському та Богодухівському повітах Харківської губернії, підготували 5 рефератів, представили на виставку 2269 експонатів, їх доповіді викликали інтерес і жваву дискусію з боку провідних вітчизняних археологів початку ХХ ст. – учасників з'їзду, а виявлені Василем Данилевичем та Катериною Мельник кургани та проведені ними розкопки сприяли дослідженню археологічних пам'яток Харківщини, що ці результати мають історіографічну цінність, можуть бути використані для складання та уточнення археологічної карти Харківської області.

М.А. Девільє в 2003 р. проаналізував рукописний фонд ХХІХ історика та археолога Василя Данилевича, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, як джерело дослідження наукового та життєвого шляху вченого [9], простежив життєвий шлях вченого, який незважаючи на невиліковну хворобу серця, все життя працював на користь української історичної науки. Це дослідження продемонструвало необхідність використання всього комплексу документів особового фонду історика. М.А. Девільє відзначив, що процес дослідження персоналії розпочався з автобіографії, яка була написана за життя людини, мала

суб'єктивний, офіційний характер, містила відомості про наукову та викладацьку діяльність. Про особисте життя науковця інформацію надали записні книжки та листування, які дослідник проаналізував.

М.А. Девільє зазначив, що особовий фонд ХХІХ Василя Данилевича обіймає багато праць історика під рубрикою “наукові матеріали”, які представлені численними статтями, матеріалами до дисертації, рецензіями, лекціями, що надає унікальну можливість проникнути у творчу лабораторію вченого, дійти висновків про методи його роботи, відстежити коло наукових інтересів. Побіжний огляд документів цієї рубрики засвідчив про заняття Василя Данилевича в багатьох галузях історичної науки: історія України, історія Росії, історія Білорусії, історична географія, археологія, нумізматики, сфрагістика, етнографія, джерелознавство, музеєзнавство, біографістика. Матеріали службової та громадської діяльності Василя Данилевича допомогли відтворити різні сторони біографії вченого, все життя історик працював в освітніх, наукових та громадських установах. Ці матеріали містять відомості про особисте життя науковця, склад родини, про брата та сестру. У фонді Василя Данилевича є листування, яке має офіційний характер, його кореспондентами та адресатами були колеги та різні установи. Вивчення цього розділу особового фонду надало багато інформації про його наукову та викладацьку діяльність, коло спілкування, серед адресатів Володимир Антоновича були Катерина Мельник-Антонович, Дмитро Багалій, Микола Біляшівський, Володимир Іконников, Митрофан Довнар-Запольський та інші. За сорок років наукової діяльності Василь Данилевич написав близько 100 наукових праць, присвячених різним питанням історії, археології та спеціальних історичних дисциплін.

Андрій Гомоляко в 2009 р. висвітлив історичні погляди Василя Данилевича щодо суспільно-політичного устрою Київської Русі [12]. Наголосив, що в яскравому сузір'ї істориків минулого його постать посідає помітне, проте належним чином недооцінене місце, що вчений був людиною різнобічних професійних уподобань, сфера його наукових інтересів охоплювала широке коло питань історії та археології Київської Русі, нумізматики та української археології. Дослідник зауважив, що історіографічна спадщина Василя Данилевича актуалізує необхідність подальших наукових студій над проблемами суспільно-політичного устрою Київської Русі.

Андрій Гомоляко в 2010 р. вивчив діяльність Василя Данилевича як дослідника Слобожанщини [13], проаналізувавши праці Василя Данилевича з історії Слобідської України ХVІ – ХVІІ ст., висвітлив його діяльність по підготовці дисертації, реконструював цю маловідому сторінку інтелектуальної біографії вченого на основі аналізу документів особового походження фонду Василя Данилевича, які зберігаються в Інституті рукопису НБУ ім. В.І. Вернадського. Зокрема, Андрій Гомоляко відзначив, що восени 1904 р. Василь Данилевич за

порадою і підтримкою Дмитра Багалія зосередився над вивченням історії Слобідської України, опрацював близько 300 опублікованих праць, зробив виписки і склав план-проспект дисертації [13, с. 99], з метою поповнення джерельної бази свого дослідження історик був відряджений попрацювати влітку 1905 р. над темою в Московському архіві Міністерства юстиції, Головному архіві Міністерства закордонних справ та у Московському відділенні Загального архіву Головного штабу. Архівосховища Москви науковець відвідував двічі – у 1905 та 1907 рр., виявив та дослідив потужний масив документів, які підготував до друку, однак зібраний масив документів надрукувати не вдалося. Копії підготовлених документів зберігаються в різних справах особового фонду Василя Данилевича в Інституті рукопису НБУ ім. В. Вернадського [13, с.100]. За оцінкою В.Л. Маслійчук ця збірка копій документів з історії Слобожанщини XVII ст. є найповнішою з відомих нам збірань [13, с. 100]. У 1906 р. Василь Данилевич почав писати текст дисертації «Нариси із історії Слобідської України XVII – XVIII ст.», робота просувалася повільно і складно. У житті вченого відбулися зміни, у 1907 р. він був запрошений Університетом Св. Володимира як приват-доцент замістити вільну кафедру давньої історії Росії, після смерті Петра Голубовського, на якій відпрацював протягом 1907 – 1915 рр. [13, с. 100]. Лист Василя Данилевича до Дмитра Багалія від 9.03.1913 р. засвідчує, що науковець вже підготував докторську дисертацію, вирішив друкувати її власним коштом у Харкові, просив Дмитра Багалія виступити по ній офіційним опонентом [13, с. 102]. 17 листопада 1913 р. приват-доцент Є.Д. Сташевський представив дослідження «Очерки по истории царствования Михаила Федоровича» на здобуття ступеня магістра, відбувся публічний захист дисертації, 24 січня 1914 р. він був затверджений у ступені магістра і подав документи на конкурс по заміщенню кафедри російської історії Університету Св. Володимира [13, с. 102], у лютому 1915 р. був обраний екстраординарним професором Університету Св. Володимира. Василь Данилевич, старший на дванадцять років, залишив Університет Св. Володимира, він отримав запрошення від Варшавського університету, куди і переїхав працювати приват-доцентом.

Андрій Гомоляко у 2012 р. захистив дисертацію кандидата історичних наук на тему «Науково-педагогічна діяльність В. Ю. Данилевича» [14; 15].

Світлана Пічкур у 2012 р. досліджуючи розвиток археологічної освіти в Києві у другій половині XIX – на початку XX ст. висвітлила діяльність Василя Данилевича як археолога [16]. Вивчаючи становлення археологічної освіти на прикладі Університету Св. Володимира та Вищих жіночих курсів у Києві дослідниця вистудіювала роль професора Володимира Антоновича та приват-доцента Василя Данилевича у формуванні науково-освітнього процесу у зазначених навчальних закладах, наголосила на значенні створення музею при

Вищих жіночих курсах та розвитку колекції Музею старожитностей при Університеті Св. Володимира для викладання археологічних дисциплін, висновувала, що результатом професійної діяльності викладачів було виховання цілої низки дослідників, які згодом плідно працювали в історичній науці.

Ольга Тарасенко у 2015 р. за допомогою спогадів представників Київської школи істориків професора Володимира Антоновича Володимира Щербини, Дмитра Багалія, Василя Данилевича зробила спробу дослідити образ Вчителя, значення його впливу на мотивацію студентів вивчати українську історію, на професійне становлення поколінь українських істориків у формуванні їх як свідомих українських діячів [19].

У своїй автобіографії Дмитро Багалій використав спомини про Володимира Антоновича представника молодшої генерації його учнів Василя Данилевича, який відзначав, що лекції професора Антоновича давали ясне уявлення про становище даного питання в науці, але одночасно були доступні навіть для найменш підготовленої частини аудиторії і легко засвоювалися нею [19, с.210].

Василь Данилевич добачав, що слухачі Володимира Антоновича пам'ятали, як обережно та із яким знанням він «уводив в такі нетрі молодих істориків, як значення географічного фактору в руській історії, як стародавній побут слов'ян, як Варязьке питання», що «майже усю обласну історію стародавньої Руси професор Антоновича повинен був скласти самостійно, бо більша частина монографій, що їй була присвячена, побачила світ дуже пізно» [19, с. 210]. Василь Данилевич спогадував, що професор Антоновича «ще більше праці повинен був витратити на курси, присвячені історії Південної Руси і Литви. Значну частину цих відділів історії примушений був складати по перших джерелах. Історія цих земель була вкрита в багатьох випадках товстим шаром легенд і чужих науці примушувань; по одному і тому ж навіть питанню джерел давали діаметрально протилежні відомості» [20, с.101].

Василь Данилевич відзначав, що у курсі з археології Володимир Антонович викладав не тільки історію матеріальної культури, а й привчав слухачів до правильної наукової методології та обережних висновків [20, с.101]. Василь Данилевича спогадував про те, як професор Антонович багато годин пояснював студентам значення пам'яток старовини, які демонстрував, що «іноді такі огляди набували характеру систематичних курсів, одного разу Володимир Боніфатійович прочитав в архіві цілий курс сфрагістики, геральдики й палеографії для купки студентів, що бажали ознайомитися з архівною справою, щоб потім заходитися вивчати документи київського центрального архіву» [20, с. 102].

Юлія Зіновіїва у 2017 р. вивчила діяльність Василя Данилевича у контексті формування археологічної бібліотеки Київського художньо – промислового і наукового музею [22]. Після того, як у 1907 р. Василь Данилевич повернувся в

Київ і протягом 1907 – 1915 рр. як приват доцент викладав в Університеті Св. Володимира, він у 1909 – 1913 рр. обіймав посаду заступника голови Комітету Київського художньо – промислового та наукового музею імені государя імператора Миколи Олександровича, голови Комісії старого Києва при цьому Комітеті, а також став членом кореспондентом Київського товариства старожитностей і мистецтв та опікувався поповненням музейної колекції. У 1910 р. його обрали дійсним членом управління Київського товариства старожитностей і мистецтв. Вчений подарував багато книг бібліотеці музею [22].

Борис Крупницький у спогадах [23], виданих у 2017 р., поділився зокрема споминами про Василя Данилевича: «Як живий стоїть передо мною образ цього мого першого університетського вчителя з історії. Завжди дуже пристойно вбраний, навіть з солідною елеганцією, хоч і не вишукано, Данилевич, своїм безкровним, пожовклим, немов з пергаменту, обличчям, робив на мене враження якоїсь постаті, вихопленої з візантійської ікони. В його понурім, здерев'янілім обличчі, в його поважних повільних рухах і одноманітнім, протяжним голосі було щось з атакістичного, дворянсько-затхлого, і ніяк не можна було уявити собі його молодим, людиною, що могла щиро засміятися, бути веселою й жартівливою. Він належав до тих вельми рідких професорів Університету, що співпрацювали з київськими українськими науковими колами. Отже, до нього горнулося кілька студентів, свідомих українців» [23, с. 18].

Борис Крупницький спогадував: «Я пішов до нього, без якихось особливих міркувань, ... і опинився в семінарі саме тоді, коли Данилевич розглядав новгородські грамоти XI – XIV ст. Спершу ми відчитували і розбирали текст, і саме тут Данилевич виявив якості дуже поважного, ґрунтовного, критичного, навіть педантичного підходу до джерела. А це для нас, початківців, була найбільш потрібна річ» [23, с. 18]. Саме таке ставлення до роботи Василя Данилевича, його ґрунтовність, критичність, акуратність, точність у науковій роботі дозволили вченому проявити себе як глибокого дослідника, історика, нумізмата, археолога, музеєзнавця.

Сергій Трубчанінов у 2018 р. проаналізував наукову та педагогічну діяльність Василя Даниловича в царині історичної географії, вивчив роки праці в Харківському університеті, в Університеті Св. Володимира, на Вищих жіночих курсах у Києві, у Варшавському університеті, під час евакуації закладу до Ростова-на-Дону, в Інституті червоної професури [25]. Дослідник схарактеризував навчальні плани та програми з історичної географії Росії, всесвітньої історичної географії та історичної географії СРСР, які склав Василь Данилевич, проаналізував наукові праці вченого з історичної географії. Ці сторінки науково-педагогічної біографії науковця Сергій Трубчанінов реконструював на основі аналізу матеріалів особового фонду Василя Данилевича, який зберігається в Інституті рукопису НБУ ім. В. Вернадського.

Ірина Івахненко в 2020 р. розглянула внесок Василя Данилевича у розвиток музейництва [27], наголосила що Василь Данилевич брав активну участь у роботі Музею образотворчих мистецтв та старожитностей Харківського університету, Етнографічного музею Історико-філологічного товариства Харківського університету, Київського художньо-промислового та наукового музею та Музею старожитностей Університету Св. Володимира, а також заснував Археологічний музей Вищих жіночих курсів у Києві. Автор відзначила, що Василь Данилевич очолював окремі відділи цих музеїв, активно сприяв їх розвитку, поповнював закріплені за музеями колекції бібліотек та колекції монет, різних знахідок, створював їх списки. Науковець привернув увагу до музейних робіт та музейної діяльності своїх учнів, музеї поповнювалися новими археологічними матеріалами, зібраними ними. Ірина Івахненко підкреслила, що так як вчений дуже ґрунтовно й критично підходив до своєї роботи, точність у роботі дозволила йому чітко висловлюватися та зробити вагомий внесок не лише в галузь музейної справи, а й у наукову діяльність загалом.

Ірина Івахненко у 2021 р. проаналізувала педагогічну діяльність Василя Данилевича [28]. Вона підкреслила, що його наставником в Університеті Св. Володимира був професор Володимир Антонович, під керівництвом якого він написав конкурсну роботу «Очерк истории Полоцкой земли до конца XIV столетия» за яку отримав золоту медаль та право стати професорським стипендіатом і продовжити навчання в магістратурі, що Василь Данилевич був серед учнів Київської школи істориків професора Антоновича. Дослідниця відзначила, що науково-педагогічна діяльність Василя Данилевича тривала майже 40 років, за цей час він був викладачем Бакинського реального училища у 1896 – 1897 рр., Юр'ївського (Тартуського) реального училища у 1897 – 1900 рр., Ревельської Александрійської гімназії у 1901 р., Харківської гімназії у 1902 – 1907 рр., приват доцентом Харківського університету у 1903 – 1907 рр., Університету Св. Володимира та Вищих жіночих курсів у 1907 – 1915 рр. у Києві, приват доцентом Варшавського університету у 1915 – 1917 рр., професором Українського університету в 1918 – 1920 рр. у Києві та Київського інституту народної освіти в 1920 – 1931 рр. Ірина Івахненко зауважила, що історик розробив і провів багато лекцій, серед них були курси з історії давньоруських (українських) земель, історичної географії, джерелознавства, історії російської колонізації, що вчений вивчав історію українського козацтва, соціально-економічний та культурний розвиток українських земель, висвітлював питання історичної географії. Ірина Івахненко відзначила, що Василь Данилевич активно співпрацював зі своїми учнями, залучав їх до різних сфер діяльності, що його учні згадували як він дуже уважно та критично підходив до своєї роботи, що саме ці якості в його працях дозволили йому проявити себе та зробити вагомий внесок не лише в сферу педагогічної роботи, а й у наукову діяльність загалом, що його

лекційні курси були присвячені давньоруській (українській) історії та історіографії.

Ірина Івахненко у 2021 р. вивчила археологічну діяльність Василя Данилевича у кінці XIX у першій третині XX ст. [29], відзначила, що він був відомий український історик, археолог, музеєзнавець, видатний представник Київської школи істориків професора Антоновича, під керівництвом якого ще студентом розпочав археологічну діяльність, так як одним із напрямків діяльності Київської школи істориків професора Антоновича була археологія. Ірина Івахненко зазначила, що археолог Василь Данилевич досліджував кам'яну добу, зокрема неолітичну культуру території Херсонесу, Могилівської, Харківської та Київської губерній, склав карту монетних скарбів Київської та Харківської губерній, яку детально описав, брав активну участь у XII Археологічному з'їзді, для виставки колекції якого зробив вирізку поховання з кургану, що було однією з перших спроб такої роботи, брав участь в археологічних конгресах, у 1908 р. опублікував підручник з археології «Курс російських старожитностей», у 1925 р. опублікував працю, в якій описав стан археології на той час та окреслив проблеми, що виникали під час вивчення археологічного минулого Київської області.

Івахненко Ірина в 2022 р. розглянула багатогранну діяльність Василя Данилевича у 1918 – 1936 рр. [30] як українського історика, археолога, вченого, педагога, громадського діяча, у 1918 – 1929 рр. як професора у Київському державному українському університеті, заснованому гетьманом Павлом Скоропадським, у 1920 – 1931 рр. як професора Київського вищого інституту народної освіти імені Драгоманова у викладанні лекційних курсів давньої історії та історіографії України, із 1924 р. як члена Всеукраїнського археологічного комітету Вищої школи економіки та дійсного члена науково-дослідної кафедри історії України імені Михайла Грушевського, як керівника підрозділу історії матеріальної культури. Дослідниця наголосила, що наукові інтереси Василя Данилевича в цей час охоплювали широке коло питань історії та археології Київської Русі, історії управління на Слобідській Україні у XVII – XVIII ст., питання нумізматики, музеєзнавства, історичної географії, що Василь Данилевич проявив себе в різних галузях науки та викладання протягом понад 40 років наукової та понад 30 років викладацької діяльності.

Плюта С.В. та Горська Н.О. у 2022 р. розмістили на сайті Національної історичної бібліотеки ґрунтовну розвідку «Науково-педагогічна діяльність Василя Юхимовича Данилевича (1872 – 1936): на відзначення 150-річного ювілею видатного українського історика, археолога, нумізмата» [31]. Укладачі ретельно дослідили біографію науковця, посилаючись на матеріали особового XXIX фонду Василя Данилевича, який зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та на літературу про

життя та діяльність вченого. Розвідка містить бібліографію праць Василя Данилевича із режимами доступу до його оцифрованих праць та видання і публікації про Василя Данилевича із режимами доступу до них. Розвідку прикрашають титульні сторінки праць науковця, мапи та титульні сторінки праць про Василя Данилевича.

Надія Шип та Іван Стичинський у 2022 р. ушанували Василя Данилевича дослідженням «Штрихи до науково-педагогічної біографії Василя Данилевича (1872 – 1936). До 150-річчя від Дня народження» [32], яка розміщена на сайті Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Виставка, присвячена 150-річчю науковця містить титульні сторінки його праць, малюнки археологічних артефактів із його праць, звіти, свідоцтва, звернення. Дослідники підкреслили, що опублікована наукова спадщина Василя Данилевича нараховує близько 100 найменувань, а документи особового архівного фонду вченого налічують 1655 одиниць зберігання і розміщені в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, заслуговують на історіографічне дослідження вченими суспільствознавцями, що саме це і буде вшанування імені Василя Данилевича в Україні.

Надія Шип у 2022 р. оприлюднила дослідження «Наукова одержимість історика Василя Данилевича (1872 – 1936). До 150-річчя від дня народження» [33].

в якому відтворила багатогранний науковий інтерес і професійну спроможність Василя Данилевича як одного з відомих представників Київської історичної школи Володимира Антоновича, його персональний внесок у розвиток регіональної історії та археології України; показала інтелектуальну еволюцію вченого, що відбувалася разом із зміною ідеологічних та методологічних парадигм [33, с.429].

Предметом дослідження Надії Шип став широкий тематичний діапазон студій Василя Данилевича, методологічні засади наукової лабораторії та методи викладання історії й археології, науково-організаційна та педагогічна діяльність вченого у Всеукраїнській академії наук 20 – 30-х років ХХ ст. [33, с. 425].

Дослідниця проаналізувала історіографічні дослідження, опубліковані праці та рукописи Василя Данилевича, що зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

На основі комплексного використання різноманітних джерел (історіографічні дослідження, персональні наукові праці, автобіографічні відомості, листування, лекційні матеріали, що зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Надія Шип відтворила наукову біографію Василя Данилевича, його відданість методологічним засадам Київської історичної школи Володимира Антоновича, показала фахову обізнаність, принциповість ученого у власних наукових поглядах, висвітлила маловідому сторінку біографії 1915 – 1917 рр., ідеологічні уподобання,

викладацьку діяльність, участь у науково-організаційних процесах Всеукраїнської академії наук [33, с. 449].

Дослідниця зауважила, що історична біографія передбачає опис життя людини в усій його повноті. Увага Надії Шип була зосереджена на інтелектуальній складовій життєдіяльності Василя Данилевича, яка засвідчила його наукову одержимість, що виявилась у глибокій зацікавленості різними питаннями історії, археології, музеєзнавства, нумізматики, його праці з історії давньої Русі, Полоцької землі, археології Київщини і Слобожанщини закладали підґрунтя для поглиблення історичного знання про минуле [33, с. 450].

Узагальнюючи опис життєдіяльності Василя Данилевича, Надія Шип висновувала, що його науково-педагогічний, організаторський та практично-археологічний потенціал зумовлений природним талантом, високим рівнем освіти і науковою одержимістю [33, с. 449].

Дослідниця наголосила, що відзначенням 150-ї річниці від дня народження професора Василя Данилевича ми віддаємо данину його широкій науковій ерудиції, завдячуємо за наукові праці та збережені рукописи, які є важливим джерелом для подальших наукових пошуків, що подібні дослідження збагачують суспільство інтелектуально та персоніфікують історію [33, с. 451].

Надія Шип у 2023 р. видала монографію «Наукова еволюція Василя Данилевича в часі та українському просторі (кінець XIX – 30-ті роки XX століття)» [34]. Дослідниця на основі історіографічних публікацій і рукописних джерел комплексно дослідила життєвий та науково-педагогічний шлях Василя Данилевича; відтворила його організаторську діяльність, проаналізувала лекційні курси, що викладалися ним в Університеті Св. Володимира, Харківському університеті, жіночих гімназіях, на Вищих жіночих курсах у Києві, у Варшавському університеті в Ростові-на-Дону, ставлення до тогочасних суспільно-політичних подій; вивчила його працю у Всеукраїнській академії наук, на Науково-дослідній кафедрі історії України Михайла Грушевського та у зреформованих вищих навчальних закладах України 1920 – 1930-х рр. [34].

Проведений нами аналіз праць українських істориків за 1919 – 2023 рр., які досліджували персоналію Василя Данилевича, показує, що вивчення життєвого шляху, наукової, педагогічної, громадської діяльності Василя Данилевича, після понад шістдесяти років забуття в Радянській Україні та у перші роки незалежної України, активізувалось на початку XXI ст., кількісно збільшилось упродовж другого десятиліття XXI ст. та значно поглибилось із нагоди 150-річчя науковця.

Висновки. Василь Данилевич (1872 – 1936), український історик, археолог, нумізмат, музеєзнавець, представник молодшої генерації Київської школи істориків професора Володимира Антоновича, що була складовою Школи істориків Університету Св. Володимира, залишив помітний слід в історії вивчення української минувшини, був одним із видатних українських істориків кінця XIX – першої третини XX ст.

Для Київської школи істориків Володимира Антоновича були характерні комплексність дослідження, ґрунтовність джерельної бази та наукового апарату досліджень, глибоке проникнення в суть проблеми. Ці ж риси характеризують наукову спадщину Василя Данилевича. Науковий доробок представників Київської школи істориків Володимира Антоновича дає підстави вважати її першою національною школою дослідження історії України.

Життя та багатогранна діяльність Василя Данилевича є прикладом самовідданого ставлення до науки, притаманного вченим старої, класичної школи. Своїм життям та науковою діяльністю Василь Данилевич це повністю підтвердив.

Ми вважаємо, що багатогранна персоналія Василя Данилевича потребує свого подальшого розкриття, дослідження, осмислення та популяризації молодим поколінням українських істориків ХХІ ст.

Ґрунтовного дослідження, подальшого розкриття, осмислення та популяризації поряд із персоналією Василя Данилевича потребують також персоналії інших вчених старої, класичної школи, представників Київської школи Володимира Антоновича – багатогранні персоналії Ореста Левицького, Івана Каманіна, Володимира Щербини, Василя Ляскоронського молодим поколінням українських істориків ХХІ ст.

Цим ми віддаємо шану поколінню вчених, яке своєю науковою працею та суспільною діяльністю заклало фундамент сучасної України, її науки, освіти, культури.

Література:

1. Багалій Д.І. Оцінка наукових праць професора В.Е. Данилевича. *Записки Історично – філологічного відділу Української академії наук*. Київ, 1919. Т. 1. С. LXXXIX – LC.
2. Данилевич В.Е. *Життєпис проф. В.Е. Данилевича*. (Складений їм самим). *Записки Історично – філологічного відділу Української академії наук*. 1919. Кн. 1. С. LXXXV – LXXXVI.
3. Данилевич В.Е. *Очерк истории Полоцкой земли до конца XIV столетия*. Киев: Типография Императорского университета Св. Владимира, 1896. 260 с.
4. Ткаченко Микола. Археологічне вивчення Києва та Київщини за останні 10 років. *Студії з історії України*. 1929. Т. 2. С. LIII – LIX.
5. Данилевич Василь. Археологічна минувшина Київщини. *Збірник історично-філологічного відділу*, №31. Київ: Друкарня Української академії наук, 1925. 173 с.
6. Козловская В.Е. Памяти проф. В.Е. Данилевича: Некролог. *Советская археология*. 1937. № 4. С. 313 – 315.
7. Данилевич В. В.Б. Антонович как профессор. *Син України: Володимир Боніфатійович Антонович у 3-х томах*. Київ: Заповіт, 1997. Т. 1. С. 385 – 389.
8. Юркова О.В. Діяльність науково-дослідної кафедри історії України М.С. Грушевського (1924 – 1930 рр.): монографія. Київ: Інститут історії України НАН України, 1999. 433 с.
9. Ляшко С.М. Про участь В.Ю. Данилевича у підготовці та роботі XII Археологічного з'їзду у Харкові. *Археологія*. 2003. № 2 <http://www.iananu.kiev.ua/archaeology/2003-2/lyashko.htm>

10. Девільс М.А. Рукописний фонд історика та археолога Василя Юхимовича Данилевича як джерело дослідження творчого та життєвого шляху вченого. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2003. № 8. С. 150 – 174.
11. Юркова О. Данилевич Василь Юхимович. *Енциклопедія історії України*. Т.2. Київ: Наукова думка, 2004 http://www.history.org.ua/?termin=Danylevych_V
12. Герасимова Г.П. Данилевич Василь Євтимович. *Енциклопедія сучасної України*. 2007 http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23436
13. Гомоляко Андрій. Суспільно – політичний устрій Київської Русі в оцінці В. Ю. Данилевича. *Український історичний збірник*. 2009. № 12. С. 323 – 328.
14. Гомоляко Андрій. В.Ю. Данилевич як дослідник історії Слобожанщини. *Український історичний збірник*. 2010. № 13 (2). С. 97 – 105.
15. Гомоляко Андрій Олексійович. Науково-педагогічна діяльність В. Ю. Данилевича: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Ніжинський державний ун-т ім. Миколи Гоголя. Ніжин, 2012. 207 арк. Бібліогр.: арк. 163 – 207.
16. Гомоляко Андрій Олексійович. Науково-педагогічна діяльність В. Ю. Данилевича: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. Чернігів, 2012. 19 с.
17. Пічкур С.С. Археологічна освіта в Києві у другій половині XIX – на початку XX століття. *Археологія і давня історія України: Зб. наук. пр.* 2012. Вип. 9. С. 208 – 212.
18. Кармазіна Н.В. XIII Археологічний з'їзд в Катеринославі: розробка комплексної програми дослідження культурної спадщини Півдня Росії. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія: Історичні Науки*. 2014. № 27 (66). С. 29 – 37.
19. Яненко А.С. Підготовка музейних працівників в аспірантурі Всеукраїнського історичного музею ім. Т.Г. Шевченка у другій половині 1920-х – на початку 1930-х р. *Сіверщина в історії України: Зб. наук. пр.* 2015. Вип. 8. С. 286 – 299.
20. Тарасенко Ольга. Спогади про В.Б. Антоновича. *Київ і кияни у соціокультурному просторі XIX – XXI століть: європейський цивілізаційний вимір: матеріали V щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27 трав. 2015 р.* 2015. С. 205 – 215.
21. Тарасенко Ольга. Професор Володимир Антонович у спогадах учнів. *Гілея: науковий вісник*. № 98 (7). 2015. С. 99 – 105.
22. Якімова І.В. Феномен гендерної археології на теренах України на зламі епох (друга половина XIX – 1930-ті рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06. Дніпро, 2016. 257 с.
23. Зиновіїва Ю. Формування археологічної бібліотеки Київського художньо – промислового і наукового музею: люди і книги. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. 2017. № 21. С. 378 – 385.
24. Крупницький Борис. Зі спогадів історика /упоряд. Дмитро Гордієнко; НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. Грушевського. Київ, 2017. 144 с.
25. Скирда І.М. XII археологічний з'їзд: передумови, перебіг подій, історичне значення: монографія. Харків: ХНУ, 2018. 252 с.
26. Трубочанінов С.В. Наукова та педагогічна діяльність Василя Даниловича в царині історичної географії. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. 2018. № 46. С. 73 – 99.
27. Скирда В. В., Скирда, І. М. Виставка XII Археологічного з'їзду як форма репрезентації наукових результатів та взаємодії з громадськістю. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2019. № 54. С. 27 – 40.
28. Івахненко Ірина. Внесок Василя Данилевича у розвиток музейництва в Україні. *Грінченко – Сетон міжнародний журнал молодих науковців*. Том 1. № 1. 2020. С. 87 – 95.

29. Івахненко Ірина. Педагогічна діяльність Василя Данилевича. *Грінченко – Сетон міжнародний журнал молодих науковців*. Том 2. № 2. 2021. С. 42 – 51.
30. Івахненко Ірина. Археологічна діяльність Василя Данилевича. *Грінченко – Сетон міжнародний журнал молодих науковців*. Том 3. № 3. 2021. С. 56 – 68.
31. Івахненко Ірина. Діяльність Василя Данилевича (1918 – 1936 рр.). *Грінченко – Сетон міжнародний журнал молодих науковців*. Том 4. № 4. 2022. С. 71 – 76.
32. Плюта С.В., Горська Н.О. Науково-педагогічна діяльність Василя Юхимовича Данилевича (1872 – 1936): на відзначення 150-річного ювілею видатного українського історика, археолога, нумізмата <https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/583/>
33. Шип Н.А., Стичинський І.В. Штрихи до науково-педагогічної біографії Василя Данилевича (1872 – 1936). До 150-річчя від дня народження». 2022. <http://www.nbuv.gov.ua/node/5809>
34. Шип Н.А. Наукова одержимість історика Василя Данилевича (1872 – 1936). До 150-річчя від дня народження. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2022. Вип. 29. С. 423 – 55.
35. Шип Надія. Наукова еволюція Василя Данилевича в часі та українському просторі (кінець XIX – 30-ті роки XX століття). Монографія /відп. ред. Л.А. Дубровіна; Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. Київ, 2023. 220 с.

References:

1. Bahaliy, D.I. (1919). Otsinka naukovykh prats profesora V.E. Danylevycha [Evaluation of the scientific works of Professor V.E. Danylevych]. Zapysky Istorychno – filolohichnoho viddilu Ukrainskoi akademii nauk [Notes of the Historical and Philological Department of the Ukrainian Academy of Sciences]. Kyiv, 1. LXXXIX – LS [in Ukrainian].
2. Danylevych, V.E. (1919). Zhyttiepys prof. V.E. Danylevycha. (Skladenyi yim samym). [Biography of Prof. V.E. Danylevych. (Compiled by him)]. Zapysky Istorychno – filolohichnoho viddilu Ukrainskoi akademii nauk [Notes of the Historical and Philological Department of the Ukrainian Academy of Sciences]. 1. LXXXV – LXXXVI [in Ukrainian].
3. Danylevich, V.E. (1896). Ocherk ystoryy Polotskoi zemly do kontsa XIV stoletiya. [An outline of the history of Polotsk land until the end of the 14th century]. Kyiv: Typography of the Iperator's University of St. Vladimir, 260 [in Russian].
4. Tkachenko, Mykola. (1929). Arkheolohichne vyvchennia Kyieva ta Kyivshchyny za ostanni 10 rokiv [Mykola. Archaeological study of Kyiv and Kyiv region over the last 10 years]. Studii z istorii Ukrainy [Studies in the history of Ukraine]. 2. LIII – LIX [in Ukrainian].
5. Danylevych, Vasyl. (1925). Arkheolohichna mynuvshyna Kyivshchyny. [Archaeological past of the Kyiv region]. Zbirnyk istorychno-filolohichnoho viddilu [Collection of the historical and philological department], 31. Kyiv: Printing house of the Ukrainian Academy of Sciences, 173 [in Ukrainian].
6. Kozlovskaya, V.E. (1937). Pamiaty prof. V.E. Danylevycha: Nekroloh [In memory of Prof. V.E. Danylevich: Obituary]. Sovetskaia arkheolohiya [Soviet archaeology]. 4. 313–315 [in Russian].
7. Danylevych, V. (1997). V.B. Antonovych kak professor [Antonovych as a professor]. Syn Ukrainy: Volodymyr Bonifatiiovych Antonovych [Son of Ukraine: Volodymyr Bonifatiyovych Antonovych] u 3-kh tomakh. Kyiv: Zapovit, 1. 385–389 [in Russian].
8. Yurkova, O.V. (1999). Diialnist naukovo-doslidnoi kafedry istorii Ukrainy M.S. Hrushevskoho (1924 – 1930 rr.) [Activities of the Research Department of History of Ukraine of M.S. Hrushevsky (1924 – 1930)] monohrafiia. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [Kyiv: Institute of History of Ukraine, NAS of Ukraine], 433 [in Ukrainian].

9. Lyashko, S.M. (2003). Pro uchast V.Yu. Danylevycha u pidhotovtsi ta roboti XII Arkheolohichnoho zizdu u Kharkovi [*On the participation of V.Yu. Danylevych in the preparation and work of the XII Archaeological Congress in Kharkiv*]. Arkheolohiia [Archaeology]. 2 [in Ukrainian] <http://www.iananu.kiev.ua/archaeology/2003-2/lyashko.htm>
10. Devilier, M.A. (2003). Rukopysnyi fond istoryka ta arkheoloha Vasyliia Yukhymovycha Danylevycha yak dzherelo doslidzhennia tvorchoho ta zhyttievoho shliakhu vchenoho [*The manuscript fund of the historian and archaeologist Vasyl Yukhymovych Danylevych as a source for research into the creative and life path of the scholar*]. Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy [Manuscript and book heritage of Ukraine]. 8. 150–174 [in Ukrainian].
11. Yurkova, O. (2004). Danylevych Vasyl Yukhymovych [Danylevych Vasyl Yukhymovych]. Entsyklopediia istorii Ukrainy [Encyclopedia of the History of Ukraine]. 2. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian] http://www.history.org.ua/?termin=Danylevych_V
12. Gerasymova, H.P. (2007). Danylevych Vasyl Yukhymovych [Danylevych Vasyl Yukhymovych]. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy [Encyclopedia of Modern Ukraine] [in Ukrainian] http://esu.com.ua/search_articles.php?id=23436
13. Homolyako, Andriy. (2009). Suspilno – politychnyi ustroi Kyivskoi Rusi v otsyntsi V.Yu. Danylevycha [*The socio-political structure of Kyivan Rus in the assessment of V.Yu. Danylevych*]. Ukrainyskyi istorychnyi zbirnyk [Ukrainian Historical Collection]. 12. 323–328 [in Ukrainian].
14. Homolyako, Andriy. (2010). V. Yu. Danylevych yak doslidnyk istorii Slobozhanshchyny. [V.Yu. Danylevych as a researcher of the history of Slobozhanshchyna]. Ukrainyskyi istorychnyi zbirnyk [Ukrainian Historical Collection]. 13 (2). 97–105 [in Ukrainian].
15. Homolyako, Andriy Oleksiyovych. (2012). Naukovo-pedahohichna diialnist V. Yu. Danylevycha: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 [Scientific and pedagogical activity of V. Yu. Danylevych: dissertation ... candidate of historical sciences: 07.00.01]. Nizhynskyi derzhavnyi un-t im. Mykoly Hoholia [Nizhyn State University named after Mykola Gogol]. Nizhyn, 207. Bibliography: 163–207 [in Ukrainian].
16. Homolyako, Andriy Oleksiyovych (2012). Naukovo-pedahohichna diialnist V. Yu. Danylevycha: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 [Scientific and pedagogical activity of V. Yu. Danylevych: author's abstract of dissertation ... candidate of historical sciences: 07.00.01]. Chernihiv. National Pedagogical University named after T.G. Shevchenko. Chernihiv, 19 [in Ukrainian].
17. Pichkur, S.S. Arkheolohichna osvita v Kyievi u druhii polovyni XIX – na pochatku XX stolittia [*Archaeological education in Kyiv in the second half of the 19th – early 20th centuries*]. Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy: Zb. nauk. pr. [Archaeology and ancient history of Ukraine: Collection of scientific works]. 9. 208–212 [in Ukrainian].
18. Karmazina, N.V. (2014). XIII Arkheolohichnyi zizd v Katerynoslavi: rozrobka kompleksnoi prohramy doslidzhennia kulturnoi spadshchyny Pivdnia Rosii. [XIII Archaeological Congress in Ekaterinoslav: development of a comprehensive program for the study of the cultural heritage of the South of Russia]. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu im. V.I. Vernadskoho. Seriia: Istorychni Nauky. [Scientific Notes of the Taurida National University named after V.I. Vernadsky. Series: Historical Sciences]. 27 (66). 29–37 [in Ukrainian].
19. Yanenko, A.S. (2015). Pidhotovka muzeinykh pratsivnykiv v aspiranturi Vseukrainskoho istorychnoho muzeiu im. T.H. Shevchenka u druhii polovyni 1920-kh – na pochatku 1930-kh r. [Training of museum workers in the postgraduate program of the All-Ukrainian Historical Museum named after T.G. Shevchenko in the second half of the 1920s – early 1930s.]. Sivershchyna v istorii Ukrainy: Zb. nauk. pr. [Severshchina in the history of Ukraine: Collection of scientific works]. 8. 286–299 [in Ukrainian].

20. Tarasenko, Olha. (2015). Spohady pro V.B. Antonovycha [*Memories of V.B. Antonovych*]. Kyiv i kyiany u sotsiokulturnomu prostori XIX – XX stolit: yevropeyskyi tsyvilizatsiyni vymir: materialy V shchorichnoi Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii [*Kyiv and Kyivans in the Socio-Cultural Space of the 19th – 21st Centuries: European Civilizational Dimension: Proceedings of the V Annual All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*], May 27, 205–215 [in Ukrainian].
21. Tarasenko, Olha. (2015). Profesor Volodymyr Antonovych u spohadakh uchniv [*Professor Volodymyr Antonovych in the memories of his students*]. Hileia: naukovyi visnyk [Gileya: scientific bulletin]. 98 (7). 99–105.
22. Yakimova, I.V. (2016). Fenomen hendernoï arkheolohii na terenakh Ukrainy na zlami epokh (druha polovyna XIX – 1930-ti rr.): dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.06 [*The phenomenon of gender archaeology in Ukraine at the turn of the eras (second half of the 19th century – 1930s): dissertation ... candidate of historical sciences: 07.00.06*]. Dnipro, 257 [in Ukrainian].
23. Zynoviiva, Yu. (2017) Formuvannia arkheolohichnoi biblioteki Kyivskoho khudozhno – promyslovoho i naukovooho muzeiu: liudy i knyhy [*Formation of the archaeological library of the Kyiv Art, Industrial and Scientific Museum: people and books*]. Materialy i doslidzhennia z arkheolohii Prykarpattia i Volyni [*Materials and research on the archaeology of Precarpathia and Volhynia*]. 21. 378–385 [in Ukrainian].
24. Krupnytskyi, Borys. (2017). Zi spohadiv istoryka [*From the memoirs of a historian*] / uporiad. Dmytro Hordiienko; NAN Ukrainy, Instytut ukrainskoi arkheohrafii ta dzhereloznavstva imeni M. Hrushevskoho. Kyiv, 144 [in Ukrainian].
25. Skyrda, I.M. (2028). XII arkheolohichniy zizd: peredumovy, perebih podii, istorychne znachennia: monohrafiia [*XII Archaeological Congress: Prerequisites, Course of Events, Historical Significance: Monograph*]. Kharkiv: KhNU, 252 [in Ukrainian].
26. Trubchaninov. S.V. (2028). Naukova ta pedahohichna diialnist Vasylia Danylovycha v tsaryni istorychnoi heohrafii [*Scientific and pedagogical activities of Vasyl Danylovych in the field of historical geography*]. Storinky istorii: zbirnyk naukovykh prats [*Pages of history: collection of scientific works*]. 46. 73–99 [in Ukrainian].
27. Skyrda, V.V., Skyrda, I.M. (2019). Vystavka XII Arkheolohichnoho zizdu yak forma reprezentatsii naukovykh rezultativ ta vzaïemodii z hromadskistiu [*Exhibition of the XII Archaeological Congress as a form of representation of scientific results and interaction with the public*]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina [*Bulletin of the V.N. Karazin Kharkiv National University*]. 54. 27–40 [in Ukrainian].
28. Ivakhnenko, Iryna. (2020). Vnesok Vasylia Danylevycha u rozvytok muzeinytstva v Ukraini [Vasyl Danylevych's Contribution to the Development of Museum Studies in Ukraine]. Grinchenko – Seton International Journal of Young Scholars. 1. 1. 87–95 [in Ukrainian].
29. Ivakhnenko, Iryna. (2021). Pedahohichna diialnist Vasylia Danylevycha [*Pedagogical activity of Vasyl Danylevych*]. Grinchenko – Seton International Journal of Young Scholars. 2. 2. 42–51 [in Ukrainian].
30. Ivakhnenko, Iryna. (2021). Arkheolohichna diialnist Vasylia Danylevycha [*Archaeological activities of Vasyl Danylevych*]. Grinchenko – Seton International Journal of Young Scholars. 3. 3. 56–68 [in Ukrainian].
31. Ivakhnenko, Iryna. (2022). Diialnist Vasylia Danylevycha (1918 – 1936 rr.). [*Activities of Vasyl Danylevych (1918 – 1936)*]. Grinchenko – Seton International Journal of Young Scholars. 4. 4. 71–76 [in Ukrainian].
32. Plyuta. S.V., Horska, N.O. (2022). Naukovo-pedahohichna diialnist Vasylia Yukhymovycha Danylevycha (1872 – 1936): na vidznachennia 150-richnoho yuvileiu vydatnoho ukrainskoho istoryka, arkheoloha, numizmata [*Scientific and pedagogical activities of Vasyl Yukhymovych Danylevych (1872 – 1936): in honor of the 150th anniversary of the outstanding Ukrainian historian, archaeologist, numismatist*] [in Ukrainian] <https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/583/>

33. Shyp, N.A., Stychynskyi, I.V. (2022). Shtrykhy do naukovo-pedahohichnoi biohrafii Vasylia Danylevycha (1872 – 1936). Do 150-richchia vid dnia narodzhennia [*Strokes to the scientific and pedagogical biography of Vasyl Danylevych (1872 – 1936). To the 150th anniversary of his birth*] [in Ukrainian] <http://www.nbuv.gov.ua/node/5809>

34. Shyp, N.A. (2022). Naukova oderzhymist istoryka Vasylia Danylevycha (1872 – 1936). Do 150-richchia vid dnia narodzhennia [*Scientific obsession of the historian Vasyl Danylevych (1872 – 1936). To the 150th anniversary of his birth*]. Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy [*Manuscript and book heritage of Ukraine*]. 29. 423–455 [in Ukrainian].

35. Shyp, Nadiya. (2023). Naukova evoliutsiia Vasylia Danylevycha v chasi ta ukrainskomu prostori (kinets XIX – 30-ti roky XX stolittia). Monohrafiia [*Scientific evolution of Vasyl Danylevych in time and Ukrainian space (late 19th – 30s of the 20th century). Monograph*] /vidp. red. L.A. Dubrovina; Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V.I. Vernadskoho [*National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky*]. Kyiv, 220 [in Ukrainian].